

ФІЛОСОФІЯ МОВИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ: ОБРИСИ ПРОБЛЕМИ

Уже майже два сторіччя філософські ідеї Г. Сковороди привертають пильну увагу дослідників. Хоча палітра цих досліджень є доволі насиченою й різноманітною, певні проблеми на дослідницькому полі сквородинознавства залишаються малодослідженими. Зокрема, до них належить висвітлення лінгвофілософських ідей Г. Сковороди. Коли постає питання про філософію мови видатного українця йдеться, по-перше, про специфіку його філософської мови, а по-друге, про його лінгвофілософську концепцію.

Щодо першої проблеми науковцями обговорюються соціально-культурні, лінгвістичні чинники, які вплинули на мову філософських творів мислителя. Найбільш глибокі риси філософської мови Г. Сковороди випливають із вкоріненості його світогляду у філософських джерелах античності. Відомо, що значний вплив на його філософію мови мали Філон Александрійський, Плутарх, Цицерон, стоїки, неопіфагорійці, неоплатоніки тощо. Дані впливи актуалізували духовно-пізнавальний активізм та діалогізм, як методологічні прийоми за допомогою яких філософ торував шлях до істини.

З приводу менш вагомих, етнічних особливостей філософської мови Г. Сковороди, то І. Огієнко охарактеризував мову філософа як літературну українську мову з численними живими народними елементами. Інший погляд на це питання - позиція відповідно до якої мова Г. Сковороди - насамперед російська, із долученням церковнослов'янської та окремих вкраплень української мови. Цей погляд ґрунтується на дослідженні термінологічно-понятійного апарату, який залучав філософ для написання власних творів.

Значний інтерес для сучасних науковців – представників різних галузей філософського знання становить лінгвофілософська концепція Г. Сковороди. Її найсуттєвіші положення викладені в його праці „Діалог. Имя ему — потоп змиін”. В ній Сковорода стверджував, що третій, символічний світ Біблії за своєю внутрішньою організацією виступає як ідеальне іншобуття перших двох світів – людини та Всесвіту. Це нагадує концепцію Гумбольдта про мову як концепцію світу, а також відповідні концепції мовної картини світу, що опрацьовується в сучасній когнітивній лінгвістиці та етнолінгвістиці

Символічне розуміння Сковородою слова, мови загалом спирається на праці Діонісія Ареопагіта, Максима Сповідника, лекції професорів Києво-Могилянської академії тощо. На думку філософа, за словесним знаком, який має матеріальну природу,

слід бачити його значення, що є нематеріальним, духовним, невидимим. Поцінуючи сакральне слово Біблії, Сковорода наголошував, що за його допомогою людина наближається до пізнання себе та Бога. Не викликає сумніву вища онтологічна цінність світу Біблії, порівняно з земним світом. Слово в різних його виявах: від буденного до сакрального слова-логоса дозволяє людині пізнати вище начало.

Сковорода розрізняє ексформу (зовнішню форму) та інформу (внутрішню форму) мовного знака. Ексформа та інформа пов'язані довільно та інколи суперечать одна одній. На думку філософа, за словесним знаком, який становить „тілесну” оболонку слова, приховане потаємне, духовне та справжнє його значення. Особливі розбіжності між глибинним значенням та оболонкою слова спостерігаються в Біблії. Розрив інформи а ексформи знаків-символів є навмисним. Тобто, ексформа не тільки не підтримує інформу, а, навпаки, затіює її. Насправді це протиріччя є уявним, оскільки, згідно з концепцією Сковороди, не кожен окремий знак-символ у Біблії є носієм її духу, слова Божого, а весь її лад, уся система знаків-символів, наче текст, певний дискурс - одкровення Бога. Отже, в Книзі книг прослідковується неможливість зовнішньої матеріальної організація духовного світу. Дана обставина наповнює текст Біблії протиріччями та невідповідностями. Призначенням Біблії є донесення Слова Божого до людей, але насправді ця мета не може бути здійснена повністю.

Внутрішній бік символічного світу Біблії сповнений архетипів, будується за принципом символічних антиномій, антитез. Символічні фігури духовного світу мають свої сфери побутування в межах цього світу, „координати розташування”. Ці фігури ієрархічно побудовані: головною з них є Сонце. Всі інші фігури є типами, організованими в бінарні або тер-нарні парадигми; разом вони утворюють чітку систему архетипів і типів символічного світу. В Біблії хаотична матерія протистоїть гармонії форми, внутрішній системності її фігур. Розуміючи словесний символ як такий тип знака, зв'язок якого з референтом (сигніфікатом) є вмотивованим, таким, що максимально виявляє в слові сутність референта (сигніфіката), можна стверджувати, що Сковорода створив особливу концепцію словесних знаків-символів Біблії.

Внеском українського Сократа в філософію мови є концепція „алфавіту (букваря) світу”, представленого у вигляді обмеженої кількості архетипів та їх копій. Ці погляди, у дещо трансформованому вигляді, представлені у різноманітних філософських школах XVII—XX століть. Досліджував Г. Сковорода й феномен мислення, наголошуючи, що „Человек состоит не по внешней своей плоти и крови, но мысль и сердце его – то истинный человек” [1, с. 164]. Механізм зв'язку мови та мислення він порівнював із механізмом годинника. Говорив філософ і про метафізику цього зв'язку, вважаючи джерелом думки, а відтак і мовлення душу (серце) людини.

Література

1. Сковорода Г.С. Повне зібрання творів: У 2 т. - Т. 1. - К.: Наукова думка, 1973. – 532 с